

Sötét Hármas az edzők körében – Magyar edzők vezetésének, kommunikációjának és személyiségének feltérképezése

Dark Triad among coaches – Exploring the leadership and communication style, and personality of Hungarian coaches

Fejes Nikoletta¹, Kovács Krisztina^{2,3}

¹Pécsi Tudományegyetem Pszichológia Intézet – Alkalmazott Pszichológia
Doktori Program, Pécs

²Testnevelési Egyetem, Pszichológia és Sportpszichológia Tanszék, Budapest

³Budapesti Honvéd Kosárlabda Akadémia, Budapest

E-mail: fejes.nikoletta@pte.hu, kovacs.krisztina@tf.hu

Összefoglaló

Abstract

Vizsgálatunk célja, hogy feltárjuk, milyen mértékben jellemzi a magyar edzőket a Sötét Hármas személyiség-konstruktm, figyelembe véve vezetési és kommunikációs stílusukat, az edzői önbizalmuk sajátosságait, valamint az edző-sportoló kapcsolat minőségét.

A vizsgálatunkban 202 edző vett részt (150 férfi, 52 nő; $M_{\text{életkor}} = 42,57 \pm 12,51$ év), akik legalább fél éves munkatapasztalattal rendelkeznek, valamint rendszeresen versenyző egyéni és csapatsportolókat készítenek fel. Kérdőíves eljárással mértük a Sötét Hármas személyiségvonásokat (SD3), a sportvezetői magatartást (R-LSS), az edző-sportoló közötti kapcsolatot (CART-Q) és az edzői önbizalom forrásait (SSCQ).

Az eredmények szerint a kutatásban résztvevő edzők kommunikációjára jellemző, hogy a hibajavítás mellett pozitív visszacsatolást adnak tanítványaiknak, képesek az adott helyzethez igazodva, rugalmasan alkalmazni edzői vezetői eszköztárukat, továbbá bíznak a saját vezetői képességeikben és döntéshozatalukban, melyet legtöbbször önállóan hoznak meg. Kutatásunk eredményei azt mutatják, hogy az edzők körében megfigyelhetők a szubklinikai narcizmus és machiavellizmus személyiségvonások jellemzői is, amelyek főként a teljesítménycentrizmussal, a csökkent érzelmi bevonódással, a külső elismerés igényével és vezetői rátermettség bizonyításával mutattak szignifikáns kapcsolatot.

Kulcsszavak: edzők, Sötét Hármas, edzői vezetési stílus, edző-sportoló kapcsolat, edzői önbizalom

The aim of our study is to explore the extent to which Hungarian coaches are characterized by the Dark Triad personality construct, taking into account their leadership and communication style, the characteristics of their coaching self-confidence, and the quality of the coach-athlete relationship.

Our study included 202 coaches (150 men, 52 women; $m.age = 42,57 \pm 12.51$ yrs) with at least half a year of work experience and who train regularly competing individual and team athletes. In our study, we measured Dark Triad personality traits (SD3) and sports leadership behavior (R-LSS), the coach-athlete relationship (CART-Q), and the coach's sources of sport-confidence (SSCQ) using a questionnaire method.

According to the results, the communication of the coaches participating in the research is characterized, in addition to error correction, by giving positive feedback to their athletes, being able to flexibly adapt their coaching leadership toolkit to the situation, and trusting their own leadership skills and decisions, which they usually make on their own. The results of our research show that the characteristics of Narcissistic and Machiavellian personality traits can also be observed among coaches, which showed a significant correlation mainly with performance centrism, decreased emotional involvement, the need for external recognition, and the need to prove leadership aptitude.

Keywords: coaches, Dark Triad, coaching leadership style, coach-athlete relationship, coaches' sport-confidence

Bevezetés

A legtöbb sportpszichológiai vizsgálat keresztműzében a sportoló és a teljesítményére vonatkozó tényezők állnak, és csak ritkán térnek ki az edzői oldal szerepére (Révész és mtsai, 2013; Kasuba, 2018). Az edző-sportoló kapcsolat jellemzően interdependens (Kelley és Thibaut, 1978; Jowett és Nezelek, 2012): a sportolók csekély eséllyel érhetnek el kiemelkedő eredményt edzőjük útmutatása és támogatása nélkül, ahogy az edzők sem érhetik el a céljukat a tanítványaik kemény edzésmunkája és elkötelezettsége nélkül. Az edzők viselkedésének és jellemzőinek feltérképezése régóta témája a sportpszichológiai kutatásoknak. Vizsgálatok foglalkoznak a hatékony edzői vezetési stílussal (Chelladurai, 2007; Turnidge és Côté, 2016), a kommunikáció sajátosságaival (Smith és mtsai, 1977; Kenow és Williams, 1999), az edzői önbizalom jellemzőivel (Harwood, 2008; Vealey és Chase, 2008) és az edző-sportoló kapcsolat dinamikájával (Jowett és Poczwadowski, 2007) is. Az edzők munkavégzésük szerint egy speciális csoportnak tekinthetők szervezeti szempontból: középvezetői szinten való elhelyezkedésük magában foglalja azt a tényt, hogy egyszerre töltik be a vezetői és végrehajtói szerepkört is (Serpell és mtsai, 2020). Az edző nemcsak a sportoló felé mutat elköteleződést, hanem az edző személye az egyesület részét is képezi, így nemcsak a sportoló, hanem a szervezet felé is elkötelezett, valamint felelősséggel tartozik.

A munka- és szervezetpszichológia kb. 15-20 éve foglalkozik a közép- és felsővezetők vezetési stílusának, munkahelyi attitűdökre és szervezeti kultúrára gyakorolt hatásainak vizsgálatával, melyek közül kiemelt szerepet kap a sötét vonások (továbbiakban: Sötét Hármas, sötét vonások – SD3 – szubklinikai nárcizmus, szubklinikai pszichopátia, machiavellizmus) mérése. Kaiser és Hogan (2007), Furnham és munkatársai (2013), Paál (2014), Bereczkei és Czibor (2018) kutatásai rámutattak arra, hogy a magas Sötét Hármas pontszámok előnyös kimenetelű faktorokkal interakcióba lépve (például intelligencia, attraktivitás), bizonyos szervezeti körülmények mentén segítik az egyént a szervezeti ranglétrán való előrelépésben, továbbá a „sötét vonású” vezetőkre jellemző a dominanciára való törekvés, versengő magatartásmód, érzelmi hidegség és stabilitás, karizmatikus; valamint a munkatársakkal való problematikus kapcsolat nagymértékben csökkentheti a munkahelyi légkör támogató és produktív hatását. Mindezek az eredmények felkeltették a sporttudósok és sportpszichológusok figyelmét is.

Dumitrascu (2020) edzőkkel végzett vizsgálatában a sötét vonások közvetítő erejét mérte a kötődési és a vezetési stílus között. Kutatásából kiderül, hogy

a machiavellizmus olyan, statisztikailag is igazolható közvetítő erővel rendelkezik, amelynek következtében e skálán elért magasabb pontszám magasabb vezetői hatékonysággal jár együtt. Egy másik kutatásban Serpell és munkatársai (2020) nem találtak különbséget a válogatott és nem válogatott edzők között a sötét vonások tekintetében, míg az edzők és más terület (például: műszaki terület) vezetői összehasonlításakor az edzők magasabb pontszámokat értek el a sötét vonásokat mérő kérdőíven. Az edzők eredménye és tapasztalata közötti különbségek feltárását Cook és munkatársai (2021) kezdték meg: 21 olimpiai bajnok (akiknek olimpiai aranyérmert nyert tanítványuk) edzőit hasonlították össze a világléklaszis edzőkkel (15 fő, akiknek olimpián résztvevő és 2. illetve 3. helyezést ért el tanítványa). Eredményeik szerint a világléklaszis edzők barátságosabbak, hatékonyabbak az érzelmek észlelésében, valamint saját érzelmeik és érzéseik szabályozásában, továbbá alacsonyabb pontot értek el a machiavellizmus és nárcizmus skálán, mint az olimpiai bajnok edzők. Ezen eredmények azt mutatják, hogy a magasabb teljesítmény elérése visszaszoríthatja az érzelemészlelésre és érzelemszabályozásra való képességünket, a figyelem akár olyannyira beszűkülhet az eredményre való fókuszálás során, hogy az interperszonális képességek csorbát szenvedhetnek.

A nemzetközi irányvonalat követve, hazai (sport)pszichológiai jellegű kutatásunk célja feltárni a magyar edzőkre jellemző vezetési és kommunikációs stílusokat, az edzők önbizalomforrásait, és azt, hogy milyennek értékelik tanítványaikkal való kapcsolatukat a Sötét Hármas személyiség-konstruktm tükreben.

VEZETÉSI STÍLUS – H1: Az edzők vezetési stílusának értelmében azt feltételeztük, hogy a magas SD3-pontszám többnyire az autokratikus és a tanító-utasító vezetési stílussal; az alacsony SD3-pontszám a demokratikus, támogató és pozitív visszajelző vezetési stílusok megjelenésével fog kapcsolatot mutatni.

EDZŐI (SPORT-) ÖNBIZALOM – H2: Tekintve, hogy az önbizalmat illetően többdimenziós jelenséget mérünk, az alsókálák külön-külön is jelentősek. Vizsgálatunkban azt vártuk, hogy az önbizalom teljesítmény nevű faktora pozitívan fog korrelálni az edzők SD3 kérdőíven elért pontszámaival. Az önbizalom társas légkör nevű faktora esetében épp ennek fordítottját vártuk: a magas SD3-pontszám alacsony társas légkört teremt.

EDZŐ-SPORTOLÓ KAPCSOLAT – H3: Az edző-sportoló közötti kapcsolat vizsgálatánál azt feltételeztük, hogy a Sötét Hármas mérő kérdőíven elért magas pontszám alacsony elkötelezettséggel, alacsony közelséggel és alacsony komplementaritással fog együtt járni.

Anyag és módszerek

Eljárás és adatfelvétel

Országos szintre kiterjedő, anonim módon történő kutatásunk során a résztvevők egy több részből álló online kérdőívcsomagot töltöttek ki, melynek részét képezte a vizsgálatról szóló tájékoztató és a bejegyzési nyilatkozat. Az adatfelvétel 2020. szeptember és 2021. április között zajlott le.

Figyelembe vettük a Helsinki Nyilatkozat önkéntességre vonatkozó előírásait, továbbá az egyesületek, sportszövetségek együttműködési készségét, ezek a feltételek minden megkívánt részletben teljesültek. A kérdőív kitöltése kb. 25-30 percet vett igénybe. A kutatást a Testnevelési Egyetem Kutatás-etikai Bizottsága jóváhagyta, az engedély száma: TE-KEB/25/2020. Az adatok statisztikai elemzését az IBM SPSS Statistics 22 és jamovi 1.6.16. szoftverekkel végeztük.

Minta

A mintába való bekerülési feltétel volt a 18. életév betöltése, a minimum 6 hónapja fennálló munkaviszony edzőként és a diák-, szabadidő-, versenysport valamilyen formában való tevékenykedés. Adatfelvételünket összesen 202 edzővel végeztük el ($M_{\text{életkor}} = 42,57 \pm 12,51$ év), 150 férfi és 52 nő vett részt a kutatásunkban. A résztvevő edzők közel 60%-a rendelkezett felsőfokú végzettséggel; képzettségüket tekintve legtöbbször sportedző (középfokú edző: 52,5%) vagy szakedző (29,7%) volt, néhányuk pedig nem rendelkezett edzői képesítéssel (2%). A vizsgált edzők szinte egyenlő arányban vettek részt fővárosból, megyei jogú városból és városból. Tapasztalatukat ($M = 15,61 \pm 11,60$ év) tekintve van, aki már 1975 óta dolgozik edzőként, de vannak egészen friss tapasztalatokkal rendelkezők is, akik 2020-ban kezdték pályafutásukat.

Összesen 28 féle sportág (28,9% csapat, 30,2% egyéni, 10,2% csapat és egyéni és egyéb) képviselte magát edzőiken keresztül, közel 90%-uk a versenysportban tevékenykedett (I. osztály: 35,6%, II. osztály: 11,9%, III. osztály: 8,9%, szabadidősport: 13,9%). Kutatásunkra jellemző volt, hogy nagyobb mértékben vettek részt az utánpótláskorú sportolókkal foglalkozó edzők (67,3%). Kizárólag felnőtt korosztállyal 8,9%, míg utánpótlás és felnőtt korosztályú sportolókkal a résztvevők 23,8%-a dolgozott.

Mérőeszközök

Az összeállított kérdőívcsomagban szerepeltek demográfiai kérdések (nem, kor, iskolai végzettség), amelyet kibővítettünk néhány a sportágakkal kapcsolatos információkkal (például: melyik sportág, milyen korosztállyal foglalkozik, mióta dolgozik edzőként).

Rövid Sötét Hármás Kérdőív (Short Dark Triad, SD3)

A szubklinikai nárcizmus, a machiavellizmus és a szubklinikai pszichopátia mérésére a Jones és Paulhus (2014) által készített Short Dark Triad kérdőív magyar megfelelőjét alkalmaztuk (Czibor és mtsai, 2019). A mérőeszköz 27 itemet tartalmaz, 3 faktoron mér, és 9-9-9 állítás tartozik 1-1 dimenzióhoz. Minden állítást egy 5-fokú Likert-skálán értékelnek a vizsgálati személyek, melyben az 1-es jelenti az „egyáltalán nem értek egyet” opciót, és az 5-ös a „teljes mértékben egyet értek” válaszlehetőséget.

Sportvezetés Többdimenziós Kérdőíve (Revised of the Leadership Scale for Sport, R-LSS)

A sportvezetői magatartást mérő kérdőív Chelladurai (2007), Zhang és munkatársai (1997) nevéhez fűződik, melynek magyar megfelelőjét Varga (2017) fordította. A kérdőív 47 itemet tartalmaz, 6 dimenzió mér, és szintén egy 5-fokú Likert-skálán értékeli a kitöltő, hogy mennyire tartja jellemzőnek az adott állítást: 1=soha, 5=mindig. A 6 faktor a következő: demokratikus magatartás, pozitív visszajelzés, kontingencialista, társas-támogató magatartás, tanító és utasító magatartás, autokratikus magatartás.

Edző-Sportoló Kapcsolat Kérdőív (Coach-Athlete Relationship Questionnaire, CART-Q)

Az edző-sportoló kapcsolatának vizsgálatához a CART-Q (Jowett és Ntoumanis, 2004; Kovács és mtsai, 2021) kérdőívet alkalmaztuk. A rövid, 11 itemet tartalmazó mérőeszközzel lehetőség van 3 kapcsolódási típust mérni: elkötelezettség, közelség és kiegészítés. A kitöltők egy 7-fokú Likert-skálán jelölik, hogyan érznek sportoló tanítványaikkal kapcsolatban, melyben 1=egyáltalán nem értek egyet; 7=teljes mértékben egyetértek.

Sport-Önbizalom Forrásai Kérdőív (Sources of Sport-Confidence Questionnaire, SSCQ)

A sport-önbizalom kérdőív (Vealey és mtsai, 1998) segítségével vizsgáltuk meg azon tényezőket, amelyek erőforrásként szolgálnak az önbizalom meglétéhez. 43 item és 2 nyitott válaszlehetőség áll rendelkezésre ezek mérésére. A kérdőív során a kitöltők egy 7-fokú Likert-skálán értékelik, hogy milyen mértékben járul hozzá az adott erőforrásuk az önbizalmukhoz: 1=adott dolog, érzés vagy esemény egyáltalán nem fontos az önbizalmam szempontjából; 7=a lehető legfontosabb. Összesen 3 faktort különít el: teljesítmény, önszabályozás és társas légkör. Ezekben belül 9 dimenziót mérhető: kiválóság, képességek demonstrációja, fizikai-mentális felkészülés, fizikai én-bemutató, társas támasz, edzői vezetési stílus, behelyettesítő tapasztalat, környezeti komfort,

1. táblázat. Összefoglaló táblázat a mért változók átlagáról, szórásáról és kapcsolatvizsgálatáról
Table 1. Summary table of the means, standard deviations, and correlations of the measured variables

Kérdőív	Változók	Átlag	SD	Szubklinikai nárcizmus	Szubklinikai pszichopátia
SD3	Szubklinikai nárcizmus	2,88	0,56		
	Machiavellizmus	2,82	0,59	0,26**	
	Szubklinikai pszichopátia	1,86	0,47	0,34**	
R-LSS	Demokratikus	2,95	0,68	-0,12	-0,06
	Pozitív visszajelzés	4,64	0,38	-0,01	-0,25***
	Kontingencialista	4,17	0,42	-0,01	-0,12
	Társas-támogató	3,79	0,65	-0,01	-0,11
	Tanító-utasító	4,38	0,48	0,01	-0,22**
	Autokratikus	3,21	0,45	0,04	0,06
CART-Q	Elkötelezettség	5,75	0,85	0,07	0,05
	Közelség	5,28	0,93	0,34***	0,17*
	Kiegészítés	5,83	0,76	-0,04	-0,23***
SSCQ	Teljesítmény	5,11	0,90	0,36***	0,23***
	Társas légkör	5,45	0,67	0,24***	0,01
	Kiválóság	5,99	0,78	0,08	-0,08
	Képességek demonstrációja	4,37	1,44	0,36***	0,32***
	Társas támasz	5,67	1,01	0,20**	0,02
	Edzői vezetési stílus	6,01	0,72	0,32***	-0,05
	Behelyettesítő tapasztalat	5,21	1,10	0,14	0,03
	Környezeti komfort	5,80	0,81	0,07	-0,13
Helyzeti előnyök	4,03	1,14	0,15*	0,06	

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

helyzeti előnyök. Vizsgálatunk során a teljesítmény és társas légkör faktorokkal, valamint a hozzájuk tartozó alsókálakkal dolgoztunk. A kérdőív magyar adaptációja még nem történt meg, de az alsókálák megbízhatósága mintánkon megfelelőnek bizonyultak (Cronbach $\alpha = 0,648-0,901$).

Eredmények

Az eredmények ismertetésének első lépése a Kolmogorov-Smirnov-féle normalitásvizsgálat Lilliefors szignifikancia korrekcióval való lefuttatása volt. A vizsgált változók többnyire nem tekinthetők normális eloszlásúnak ($p < 0,05$), ezért a továbbiakban nem paraméteres próbákat alkalmaztunk.

SD3 és a demográfia változók kapcsolata

Az SD3 kérdőív dimenzióin az edzők által elért pontszámok megfeleltethetők a korábbi kutatások során kapott eredményekkel: (szubklinikai) nárcizmus és a machiavellizmus dimenzióin magasabb, míg a (szubklinikai) pszichopátia dimenzióin a legacsonyabb értékek születnek – főként a szélsőségesen megfogalmazott állításoknak tulajdonítható ez az alakulás; pl.: Szeretek bosszút állni a hatalom képviselőin. Szintén megerősítést nyert a szakirodal-

makban olvasható „férfi túlsúly” (Kállay és mtsai, 2021). A férfiak és nők által elért pontszámok között szignifikáns különbség is megfigyelhető a machiavellizmus ($U = 3074,5$; $p < 0,05$) és a szubklinikai pszichopátia dimenzióknál ($U = 3015$; $p < 0,05$).

SD3 és vezetési stílus

A vezetési stílusok az SD3-faktorokkal történő összevetését Spearman-féle korrelációvizsgálattal végeztük, mellyel azt vizsgáltuk, hogy van-e összefüggés a sötét vonások és a különféle vezetői magatartások között, valamint, hogy milyen irányú összefüggés jelenik meg a mért változók között. Az **1. táblázatban** jól látható, hogy a szubklinikai pszichopátia emelkedik ki a legmarkánsabban a Sötét Hármas komponensei közül. Az is kirajzolódik, hogy mindhárom sötét vonás esetében szignifikáns, negatív irányú gyenge korrelációk születtek. A szubklinikai nárcizmus faktor esetében láthatjuk, hogy kizárólag a demokratikus vezetési stílussal mutat marginálisan szignifikáns ($p = 0,096$) negatív irányú összefüggést.

SD3 és edzői önbizalom

Az edzői önbizalom és az SD3 dimenzióinak összehasonlításához szintén Spearman-féle korrelációt alkalmaztunk. Szignifikáns, pozitív irányú kapcsol-

latot találtunk a szubklinikai nárcizmus, valamint a társas légkör és a teljesítmény között, a machiavellizmus és a teljesítmény között, és végül a szubklinikai pszichopátia és a teljesítmény között. Továbbá szignifikáns, pozitív, de értékében elhanyagolható kapcsolat látható a machiavellizmus és társas légkör között. A kapott összefüggéseket kibontva is összevetettük. Az **1. táblázat** összefoglalja, hogyan alakultak a Sötét Hármas komponensek az önbizalom alskáláival.

Láthatjuk, hogy főként a szubklinikai nárcizmus és a machiavellizmus hozható összefüggésbe az önbizalom alskálákkal, míg a pszichopátia alskálán elért magas pontszámú egyéneknél a saját képességeik megmutatása nevű alskálánál figyelhető meg statisztikailag is igazolható kapcsolat.

Az SD3 szubklinikus szintű nárcizmus alskáláján magasabb pontszámot teljesítő edzők a saját képességeiknek demonstrálásával, a másokkal szembeni kedvező elbírálással, a környezettől kapott támogatással és biztatással, a saját vezetői képességeikben és döntéshozatalukban való bizalommal, valamint a helyzeti előnyökkel jellemezhetők.

Hasonlóképpen alakultak ezek az összefüggések a machiavellista edzőknél: szintén fontos önbizalomforrás a saját képességeiknek demonstrálása és kedvező elbírálása másokkal szemben; a környezetüktől kapott támogatás és biztatás; valamint a helyzeti előnyök, mint például a sorsolás. Megjelenik továbbá a behelyettesítő tapasztalatok jelentősége – vagyis, ha látják, hogy mások eredményesek, jó eredményeket érnek el.

SD3 és edző-sportoló kapcsolat

A mért változók között Spearman-féle korrelációvizsgálatot végeztünk. Eredményeink szerint mindhárom sötét vonás pozitívan korrelál a CART-Q közelség faktorával. A machiavellizmus ezen felül marginálisan szignifikáns ($p=0,08$) fordított irányú kapcsolatot mutat az elkötelezettséggel, míg a szubklinikai pszichopátia negatív irányú szignifikáns kapcsolatban áll a komplementaritás nevű faktorról (**1. táblázat**). A kapott korrelációk azt mutatják, hogy minél magasabb pontszámmal értékeli önmagukat a résztvevő edzők az SD3 skálán, annál inkább érzik igazán bizalomteljesnek, harmonikusnak és megbecsültnek sportolóikkal való kapcsolatukat. Míg az elkötelezettség és a komplementaritás érzésében csökkenő tendencia lép fel akkor, ha magasán machiavellistának és pszichopátiás jelleggel rendelkezőnek értékelték önmagukat a résztvevők.

Megbeszélés és következtetések

Kutatásunkban arra kerestük a választ, hogy milyen mértékben jellemzi a vizsgálatban résztvevő magyar edzőket a Sötét Hármas személyiség-konstruktum figyelembe véve vezetési és kommunikációs stílusukat, az edzői önbizalmuk sajátosságait, valamint az edző-sportoló kapcsolat minőségét. Vizsgálatunk erőssége éppen az újszerűségében és a feltáratlan terület adta lehetőségekben rejlik, és legáltalában ennyire erősségnek számítanak a kapott eredmények, amelyek bár csak részben igazolják hipotéziseinket, ám új aspektusra világítanak rá.

A mért változók átlagértékei – a nemzetközi kutatásokkal egybehangzóan (Harwood, 2008; Jowett és Poczwadowski, 2007; Vealey és Chase, 2008) – szerint a kutatásban résztvevő edzők gyakran dicsérik, ismerik el és jutalmaznak tanítványaikat a technikai hibák visszajelzése és kijavítása mellett. Továbbá képesek adott helyzethez igazodva, rugalmasan alkalmazni edzői vezetői eszköztárukat, akár az előre megtervezett taktikát megváltoztatva is. Bízhatnak saját vezetői képességeikben és döntéshozatalukban, melyet inkább önállóan hoznak meg; és igazán szoros, valós érzelmi és szerepkiegészítő kapcsolatot a csapattal összehasonlítva, főként az egyéni versenyzőkkel tudnak kialakítani.

Nemzetközi kutatások szerint a hatékony-edző sportoló kapcsolat egyik feltétele az edző megfelelő személyisége, amelynek része többek között az érzelmi stabilitás és lelkiismeretesség (Tóth és Reinhardt, 2019), és az önbizalom (Harwood, 2008, Vealey és Chase, 2008). Kutatásunkban a személyiség mérésére a sötét vonásokat mérő kérdőívet alkalmaztuk, amely tükrében megvizsgáltuk az edzők vezetői magatartását, az edzői önbizalom felépülését és sportolóival való kapcsolatuknak észlelését, értékelését. Vizsgálatunk szerint az SD3 szubklinikai nárcizmus alskálán magas pontszámot elérő edzők működése összefüggésbe hozható a nagy teljesítményre törekvő, a környezet általi megítélését nagyra tartó, ám a megszégyenülést elhárító, saját edzői és vezetői rátermettséget bizonyító magatartással, melyek mellett a szerencse saját kézre játszása tovább növeli önbizalmuknak és magabiztosságuknak mértékét. Megítélésük szerint sportolóikkal egy megbízható, érzelmi kapcsolatot ápolnak, melyet a harmónia és a megbecsülés jellemez. Tehát a sportolóikkal való jó kapcsolat mellett kiemelten fontosnak tűnik számukra saját eredményességük és önbizalmuk (Dumitrascu, 2020; Cook és mtsai, 2021). Ahhoz, hogy feltérképezzük, miként hat az edző-sportoló kapcsolat dinamikájára a sportoló esetleges rossz teljesítménye, illetve milyen megküzdési vagy közbeavatkozási módokat használ az edző ahhoz,

hogy az énképe ne sérüljön, további vizsgálatok szükségesek.

Eredményeink szerint, a machiavellizmus pontszám növekedésével csökkenhet az edző érzelmi bevonódása (Érzelmi bevonódás alá soroltuk azon mért változókat, amelyek affektív komponenst tartalmaznak: *pozitív visszajelzést* (amelyek a dicséret és elismerés mentén az érzelm megjelenését és kifejezését foglalják magukba); *a társas-támogató magatartást* (amelyben főként a meleg kapcsolati légkör és az érzelmi jóllét támogatása kerül fókuszba); *a társas támaszt* (amely az érzelmi támogatást, a környezettől jövő bátorítást hangsúlyozza); valamint *a közelséget* (amely az edző-sportoló közötti kapcsolat érzelmi komponense, s tükrözi a bizalom, a megbecsülés, az érzelmi gondoskodás és az interperszonális harmóniát): a magasabb machiavellizmus pontszám a törődés és a gondoskodás mértékének csökkenésével, a másik fejlődésének és előrehaladásának kisebb mértékű segítségével járhat együtt. Az SD3 szubklinikus szintű nárcizmus alsókáláján magasabb pontszámot kapott edzők, úgy itt is összefüggést mutathat a nagy és magas teljesítményre való törekvéssel, saját edzői alkalmasságát bizonyító magatartással (Cook és mtsai, 2021), továbbá a szerencse saját kézre játszása is tovább növeli önbizalmuk mértékét. Annak ellenére, hogy érzelmi bevonódása nem teljes, a környezet igen fontos szerepet játszik működés módjában: megerősítést kaphatnak saját eszközei, taktikái; gyakorolhatja meggyőző erejét és manipulációra való képességét saját céljának elérése érdekében. Mindezen eredmények ellenére ők maguk is úgy ítélik meg tanítványaikkal való kapcsolatukat, hogy érzelmileg közel állnak egymáshoz, megbízhatnak egymásban és megbecsülik egymást. A machiavellista „cél szentesíti az eszközt” mottó sokszor rímél a versenysportban megjelenő eredményelvárásokra, emiatt fontos lenne megvizsgálni, hogy a sport eredménycentrikus világa milyen hatással van az edzők személyiségére és működésére, hogy segítsük az edzők mentális egészségének megtartását vagy annak támogatását.

A pszichopátiás jelleget magasan mutató edzők azok, akik a legkevesebb pozitív tulajdonsággal hozhatók összefüggésbe. Vizsgálatunk szerint a magas teljesítményre törekvés mellett igyekeznek saját képességeiket demonstrálni önnön „jobbságuk” pozitív visszaigazolása céljából. A másokkal való foglalkozás, törődés, esetenként hibajavítás és a pozitív kommunikáció a pszichopátiás pontszámok növekedésével egyre csökkenni látszik. Érzelmi bevonódást tartalmazó vagy igénylő attitűdök egyikével sem mutat pozitív összefüggést. A sötét vonásoknak sokszor az edző környezete eshet áldozatul, az általuk használt káros, negatív technikák közé sorolható az erőszaka-

kos és agresszív fellépés, manipulatív stratégiák, magas fokú kockázatvállalás, jóhiszeműség kihasználása, bizalommal való visszaélés (ld. bővebben: munkahelyi taktikák – Jonason és mtsai, 2012). További vizsgálatokat igényelne a velük dolgozók (akár sportolók, edző kollégák és sportszakemberek) mentális jólléte, és a személyiségvonások hatása a társas kapcsolat dinamikájára. Fontos megjegyezni, hogy bár számos, a környezetükre kártékony és nem kívánt tulajdonsággal rendelkeznek a sötét vonásokat birtokló személyek, versengő magatartásmódjuk, magabiztosságuk, meggyőző erejük, törtetésre való készségük hatékony lehet a versenysport kontextusában.

Kutatásunk a sportpszichológia egy sajátos, kevésbé vizsgált területét érinti, célunk az edzők személyiségének feltérképezése volt a sötét vonások mentén. A sport területére jellemző eredménycentrikusság felveti azt a kérdést, hogy milyen hatással van ez, az egyén működésére. Ahogyan a sportolóknak is, úgy az edzőknek is szükségük van mentális jóllétük megőrzésére és megvédésére, így hosszútávú célunk egy olyan program kialakítása, amely az ő működésüket is segíti.

A kutatás eredményeinek gyakorlati haszna megnyilvánulhat egyfajta sportágspecifikusan megtervezett és megszervezett érzékenyítésben, mely tréning(ek) során nagy hangsúlyt kellene helyezni az edzők és a sportolók mentális egészségének és lelki jóllétének megvédésére. Az érzékenyítő tréningek nemcsak mint intervenciók, hanem mint prevenciók is funkcionálhatnak a sportban dolgozó személyek mentális egészségének megőrzésében.

Empirikus kutatásunk limitációja az önbeszámolón alapuló kérdőívek, amelyek sok esetben lehetővé teszik a vizsgált személyek válaszadásának torzítását. Ezek kiküszöbölésére megoldás lehet a fentebb említett longitudinális vizsgálat, szociális megfelelés/jó benyomáskeltés skála felvétele, vagy esetleg egy olyan 360°-os eljárás, amelyben a sportolók és az edzők is értékelik önmagukat, egymást és egymással való kapcsolatukat. Ezen kvantitatív módszereken túl egy kvalitatív kutatás lehetősége is megfontolandó. Továbbá maga a környezet sötét vonások kifejeződésére gyakorolt hatásának vizsgálata egy igen fontos momentuma lenne e területnek, melyhez érdemes volna a későbbiek folyamán egy longitudinális vizsgálatot lefolytatni, mely vizsgálat lehetővé tenné az ok-okozati viszony vizsgálatát a jelenlegi korrelációvizsgálatok helyett. A több évtizede tartó kutatások rengeteg összefüggésre mutattak már rá, de a mai napig megválaszolatlan az az ok-okozati kérdés, hogy a sötét vonások facilitálják a különféle vezetői szinteken megjelenő attitűdöket, vagy pedig maga a vezetői pozíció implikálja a magasabb SD3-skálákon elért pontszámokat.

Felhasznált irodalom

- Bereczkei T., Czibor A. (2018): Sötét vonások a munkahelyen. *Psychiatria Hungarica*, **33**: 4. 359-373.
- Chelladurai, P. (2007): Leadership in sports. In: Tenenbaum, G., Eklund, R.C. (2012). eds. *Handbook of Sport Psychology*, 3rd edition. Wiley, Hoboken, New Jersey, USA.
- Cook, G.M., Fletcher, D., Peyreburne, M. (2021): Olympic coaching excellence: A quantitative study of psychological aspects of Olympic swimming coaches. *Psychology of Sport & Exercise*, **53**: 1-8.
- Czibor A., Szabó Zs.P., Restás P. (2019): Sötét vonások a szervezetekben: tapasztalatok magyar munkavállalók körében. *Replika*, **111**: 105-117.
- Dumitrascu, E.B. (2020): The role of Dark Triad of personality in the relationship between attachment type and leadership style. *Studia Doctoralia Psychology and Educational Science*, **1**: 45-62.
- Harwood, C. (2008): Developmental consulting in a professional football academy: The 5Cs coaching efficacy program. *The Sport Psychologist*, **22**: 1. 109-133.
- Furnham, A., Richards, S.C., Paulhus, D.L. (2013): The Dark Triad of personality: A 10 year review. *Social and personality psychology compass*, **7**: 3. 199-216.
- Jonason, P.K., Slomski, S., Partyka, J. (2012): The Dark Triad at work: How toxic employees get their way. *Personality and Individual Differences*, **52**: 449-453.
- Jones, D.N., Paulhus, D.L. (2014): Introducing the Short Dark Triad (SD3): A brief measure of dark personality trait. *Assessment*, **21**: 1. 28-41.
- Jowett, S., Ntoumanis, N. (2004): The Coach-Athlete Relationship Questionnaire (CART-Q): development and initial validation. *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*, **14**: 4. 245-257.
- Jowett, S., Poczwardowski, A. (2007): Understanding the coach-athlete relationship. In: Jowett, S., Lavallee, D. eds. *Social Psychology in Sport*. Human Kinetics, Champaign, Illinois, USA, 3-14.
- Jowett, S., Nezlek, J. (2012): Relationship interdependence and satisfaction with important outcomes in coach-athlete dyads. *Journal of Social and Personal Relationships*, **29**: 3. 287-301.
- Kaiser, R.B., Hogan, R. (2007): The dark side of discretion: Leader personality and organizational decline. In: Hooijberg, R., Hunt, J.G. (Jerry), Antonakis, J., Boal, K.B., Lane, N. (eds.): *Being there even when you are not (monographs in leadership and management, 4)*. Emerald Group Publishing Limited. United Kingdom, 173-193.
- Kasuba M. (2018): Az edző-sportoló kapcsolat egy labdarúgó akadémián. *Educatio*, **27**: 1. 121-128.
- Kállay, É., Pinteá, S., Tóth, L. (2021): The role of gender in the relationship between narcissism and perfectionism in Hungarian physical education students. *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Psychologia-Paedagogia*, **66**: 37-48.
- Kelley, H.H., Thibaut, J.W. (1978): *Interpersonal relations: A theory of interdependence*. Wiley, New York, USA.
- Kenow, L., Williams, J.M. (1999): Coach-athlete compatibility and athlete's perception of coaching behaviors. *Journal of Sport Behaviour*, **22**: 2. 251-259.
- Kovács K., F. Földi R., Gyömbér N. (2021): Az Edző-Sportoló Kapcsolat Kérdőív hazai adaptációja a sportoló szemszögén keresztül. *Magyar Sporttudományi Szemle*, **22**: 90. 12-20.
- Paál T. (2014): A sötét hármás – A narcizmus, a machiavellizmus és a pszichopátia evolúciós gyökerei. In: Gyuris, P., Meskó, N., Tisljár, R. (szerk.): *Az evolúció árnyoldala*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 136-158.
- Révész L., Bognár J., Csáki L., Trzaskoma-Bicsérdy G. (2013): Az edző-sportoló kapcsolat vizsgálata az úszás sportágban. *Magyar Pedagógia*, **113**: 1. 53-72.
- Serpell, B.G., Harrison, D., Lyons, M., Cook, C.J. (2020): Dark traits as a potential feature of leadership in the high-performance sports coach. *International Journal of Sports Science and Coaching*, 1-10.
- Smith, R. E., Smoll, F. L., Hunt, E. (1977): A system for the behavioral assessment of athletic coaches. *Research Quarterly. American Alliance for Health, Physical Education and Recreation*, **48**: 2. 401-407.
- Tóth, L., Reinhardt, M. (2019): Factors underlying the coach-athlete relationship: the importance of empathy as a trait in coaching. In: Buchwald, P., Moore, K.A., Kaniasty, K., Arenas-Landgrave, P. (szerk.): *Stress and Anxiety – Contributions of the STAR Award Winners*. Berlin, Németország: Logos Verlag Berlin GmbH, Logos Verlag. 151-167.
- Turnidge, J., Côté, J. (2016): Applying transformational leadership theory to coaching research in youth sport: A systematic review. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, **16**: 3. 327-342.
- Varga K. (2017): A leadership vizsgálata magyarországi sportegyesületeknél. *Opues et Educatio*, **4**: 1.
- Vealey, R.S., Hayashi, S.W., Garner-Holman, M., Giacobbi, P. (1998): Sources of sport-confidence: Conceptualization and instrument development.

Journal of Sport and Exercise Psychology, **20**: 54-80.

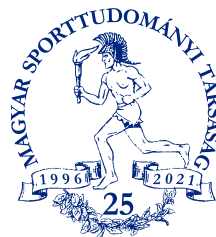
Vealey, R.S., Chase, M.A. (2008): Self-confidence in sport: Conceptual and research advances. In: Horn, T.S. eds.: *Advances in sport psychology*,

3rd edition. Human Kinetics, Champaign, Illinois, USA, 65-97.

Zhang, J., Jensen, B.E., Mann, B.L. (1997): Modification and revision of the Leadership Scale for Sport. *Journal of Sport Behavior*, **20**: 105-121.

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

FELHÍVÁS

A **Magyar Sporttudományi Társaság**
mint főrendező és a
Szegedi Tudományegyetem
Juhász Gyula Pedagógusképző Kar
mint társrendező

2022. június 8-10.
Szegeden a Szent-Györgyi Albert Agórában
rendezi meg

a XIX. Országos Sporttudományi Kongresszusát

Prezentációk tartására a regisztráció sikeresen lezárult,
azonban hallgatóság, résztvevők jelentkezését
továbbra is várjuk.

További információk később a honlapon
(www.mstt.hu)

„Sporttudomány az egészség és a teljesítmény szolgálatában”